

A nagyhatalmak találkozópontja: Délkelet-Ázsia*

Horváth Levente – Zoltai Alexandra

David Shambaugh:

*Ahol a nagyhatalmak találkoznak: Amerika és Kína Délkelet-Ázsiában*¹

Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2021, p. 408

ISBN: 978-963-573-018-6

Ahol a nagyhatalmak találkoznak című könyv szerzője, David Shambaugh a Gaston Sigur ázsiai tanulmányok, politikatudomány és nemzetközi ügyek professzora és az Elliott School of International Affairs (George Washington University, Washington DC) Kína-politika programjának igazgatója, emellett pedig a Brookings Institution vezető munkatársa. 2015-ben az Egyesült Államok második legbefolyásosabb Kína-szakértőjének választották, de Kínában is elismert szaktekinélyként tartják számon. Fő szakterületei: Kína belpolitikája, külkapcsolatai, katonai és biztonsági, valamint ázsiai nemzetközi kapcsolatai, emellett tanácsadója volt az Egyesült Államok kormányának és számos magánalapítványnak és vállalatnak. A 2013-ban megjelent *China Goes Global* című könyvét a *The Economist* beavasztotta az év legjobb könyvei közé.

David Shambaugh művében többek között olyan kérdésekre keresi a választ, mint: milyen eszköztárral rendelkezik Peking és Washington a régióban? Milyen történelmi örökségeket hordoz a két nagyhatalom e régióval kapcsolatban? Hogyan viszonyul a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének (ASEAN) tíz országa az Egyesült Államokhoz és Kínához, és hogyan tudnak boldogulni a két nagyhatalom között? A könyv alaptézise szerint Délkelet-Ázsia önmagában is rendkívüli fontossággal bír, de ez a régió jelenti az Amerika és Kína közötti, globálisan zajló nagyhatalmi rivalizálás mikrokozmoszát is. A könyv felépítését tekintve az író először körüljárja az amerikai-kínai versengést, majd megvizsgálja, hogy milyen mozgástere van Pekingnek és Washingtonnak a régióban, milyen történelmi lábnyomot hagytak az ASEAN-ban, valamint annak tíz tagországában, továbbá ezek az országok jelenleg milyen

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Horváth Levente a Neumann János Egyetem Eurázsia Központ vezetője. E-mail: levente.horvath@hotmail.com
Zoltai Alexandra a Neumann János Egyetem Eurázsia Központ kutatója. E-mail: zoltai.szandi@gmail.com

¹ Az eredeti angol nyelvű kiadvány: *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*. Oxford University Press, 2020, p. 352.

politikát folytatnak a két nagyhatalommal kapcsolatban; végül pedig arra próbál választ találni, hogy a jövőben mi várható a régióban a két nagyhatalom rivalizálása kapcsán. A könyv írója szerint az Egyesült Államok és Kína közötti átfogó versengés a nemzetközi kapcsolatok egyik legmeghatározóbb tényezője, és várhatóan még nagyon sokáig az is marad, a délkelet-ázsiai színtér alakulása tehát globális következményekkel is járhat.

Az első fejezetben a szerző azzal kezdi, hogy a nemzetközi kapcsolatok mai bonyolult terepén egyetlen, minden más szempontot félresöpörő tényező tör a felszínre: mindenre kiterjedő verseny az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság (KNK) között. Bemutatja a két nagyhatalom rivalizálásának kezdetét és jelen állását, majd elmondja azt az egyre népszerűbb megállapítást, miszerint ennek okán éppen egy új hidegháború zajlik világunkban. Elmondja, hogy ugyan az új nagyhatalmi rivalizálás mutat némi hasonlóságot a hidegháborús időszakhoz, mégis sok szempontból különbözik is attól. A szerző szerint a legnagyobb különbséget az jelenti, hogy Kína – a Szovjetuniótól eltérően – szervesen összekapcsolódott a nemzetközi intézményrendszerrel. A szakértők véleménye egybehangzóan arra mutat, hogy a délkelet-ázsiai régióban egyre intenzívebbé válik a kínai-amerikai verseny, és arról is egyetértés van, hogy ezt a versengést az ASEAN tíz tagállama akár befolyásolni is tudja. A könyv szerzője azonban felhívja a figyelmet arra, hogy más regionális, úgynevezett „középhatalmak” – például Japán, India, Ausztrália és az Európai Unió, valamint kisebb mértékben Oroszország – szintén meghatározó szerepet játszanak a délkelet-ázsiai stratégiai sakkjátszmában. Ezt követően a szerző bemutatja magát Délkelet-Ázsiát, amelyet rendkívül dinamikus területként ír le. Elmondja, hogy a régiót tizenegy nemzetállam alkotja, amelyek közül tíz ország az ASEAN tagja, a 636 milliós összesített népességével pedig Délkelet-Ázsia a világ egyik legnagyobb népsűrűségű területe. Kiemeli, hogy a hatalmas népességhez vallási sokszínűség is társul, és ez a sokszínűség határoz meg szinte mindent Délkelet-Ázsiában, az író pedig pont erre az okra vezeti vissza azt, hogy az ASEAN annyira nehezen képes a közös célok érdekében együtt fellépni. Végül pedig a könyv szerzője felvázolja, hogy mikor és hogyan jelentek meg a világ hatalmai a régióban, és ez milyen hatással volt Délkelet-Ázsiára.

A következő átfogó részt a második és a harmadik fejezet adja. Ezek Amerika délkelet-ázsiai jelenlétét taglalják. A második fejezetben Délkelet-Ázsia amerikai örökségéről olvashatunk bővebben, vagyis arról, hogy a történelem során milyen szerepe volt az Egyesült Államoknak, és az egyes amerikai elnökök alatt milyen volt a viszony a délkelet-ázsiai régióval. A harmadik fejezet a jelenbe vezet minket, és azt mutatja be, hogy Délkelet-Ázsiában mi Amerika mai szerepe. Erre az író azért is tartja fontosnak kitérni, mert szerinte az Egyesült Államok régiós jelenlétét sok megfigyelő határozottan alulértékeli, sőt magától értetődőnek tartja. Összességében Shambaugh úgy látja, hogy az amerikai jelenlét és hatás Délkelet-Ázsiában több

kategóriában is igen nagy és jelentős, még akkor is, ha ezek kevésbé érzékelhetők, mint például a kínai jelenlét. Három területet emel ki, ahol az amerikai szerep most is meghatározó: a kereskedelem, a biztonság, valamint a *soft power*. A leggyengébb területnek az amerikai diplomáciai szerepvállalást tekinti.

A könyv következő nagyobb része Kína délkelet-ázsiai jelenlétét dolgozza fel hasonló rendszerben, mint azt Amerikával kapcsolatban is tette. A negyedik fejezetben megvizsgálja, hogy hogyan alakultak a kapcsolatok Kína évezredes történelme során, a második világháború alatt, majd az egyes kínai vezetők hogyan viszonyultak a térséghez. Az ötödik fejezet pedig már rátér Kína mai délkelet-ázsiai szerepére. A könyv szerzője Amerikához hasonlóan Kínával kapcsolatban is körbejárja, hogy milyen szinteken van jelen. A kínai jelenlétet négy kapcsolati dimenzióban határozza meg: diplomácia, az emberek közötti érintkezések, a kereskedelem és a biztonság, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy Peking befolyásának mértéke ebben a négy különféle dimenzióban nem egyforma, hanem kategóriánként és országonként is eltérő. Leszögezi, hogy Kína gazdasági, kereskedelmi hatása a legnagyobb a négy dimenzió közül, és ez növekszik a legdinamikusabban. A társadalmi szintű, emberek közötti kapcsolatokat sorolja a második helyre, ezt pedig a diplomácia, végül pedig a biztonság követi.

A hatodik fejezetben a könyv írója azt vizsgálja meg, hogy az ASEAN-nak mekkora mozgástere van a két nagyhatalom között, hiszen kihangsúlyozza, hogy a régió egyetlen országa sem áll kizárólag kínai vagy amerikai befolyás alatt. Úgy véli, hogy a tíz tagállam legfontosabb közös vonása az ambivalencia, amit mindkét nagyhatalommal szemben tanúsítanak, és egyikben sem bíznak meg igazán. Felvázolja azokat az előnyöket és hátrányokat is, amelyek a Kínával és az Amerikával folytatott kapcsolatokból származhatnak az ASEAN számára. Először a régiót egyben vizsgálja meg az író, majd rátér az egyes országokra külön is: Thaiföld, Mianmar, Laosz, Kambodzsa, Vietnám, Malajzia, Brunei, Szingapúr, Indonézia és Fülöp-szigetek, amelyeket röviden bemutat, majd az Amerikához és a Kínához fűződő viszonyukat is elemzi.

Az utolsó, vagyis a hetedik fejezetben az író arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen kimenetelt ölthet a kínai-amerikai versengés Délkelet-Ázsiában: polarizációt vagy versengő egymás mellett élést? Mindkét nagyhatalom esetében rá lehet mutatni bizonyos komparatív előnyökre és hátrányokra is az egyes délkelet-ázsiai országokkal folytatott interakciókkal kapcsolatban, mivel mindkettőnek vannak erősségei és gyengeségei. Shambaugh elmondja, hogy 2017 óta egy nagyon jelentős kollektív elmozdulás figyelhető meg Kína felé, ugyanakkor hozzáteszi, hogy habár Kína pozíciója és befolyása jelentős mértékben megnövekedett a régióban, ezt nem szabad túlértékelni. Kínának a régióban gyakorolt diplomáciai és politikai befolyásáról a szerző úgy vélekedik, hogy jelenleg meghaladja Amerikáét, ezzel egy időben pedig katonai képessége és jelenléte is folyamatosan növekszik. Az „Övezet

és út” kezdeményezés és az ezzel járó regionális infrastruktúraépítés pedig kifejezett komparatív előnyt biztosít Kína számára. Az Egyesült Államok ma is igyekszik több területen jelen lenni a délkelet-ázsiai országok életében, vagyis valóban egy többdimenziós szereplőről beszélhetünk. A szerző azonban, folytatva a gondolatmenetet, felhívja a figyelmet, hogy Amerika legnagyobb erőssége és legfontosabb eszköze továbbra is a nyers katonai erő. Az Egyesült Államok még ma is messze a legfontosabb tényező a délkelet-ázsiai haderők biztonságának támogatásában. Emellett Amerika kulturális vonzereje is szinte teljesen átszövi a délkelet-ázsiai mindennapokat: jelen van a médiában, a filmekben, a különféle sportágakban, a felsőoktatásban, a technológiában és a befektetésekben, összegezve: messze meghaladja Kína régióban kifejtett kulturális hatását.

Amíg Kína intenzív munkával próbálja szélesíteni és mélyíteni jelenlétét az összes délkelet-ázsiai országban, addig az Egyesült Államok ezen a területen meglehetősen hanyag hozzáállást tanúsít a szerző meglátása szerint. Shambaugh pedig ebből eredetűt azt a mindent átható és jelenleg uralkodó narratívát, ami a régióval kapcsolatban a köztudatban van, hogy Kína „megkerülhetetlen” domináns hatalom, míg az Egyesült Államok jelentősége megállíthatatlanul csökken és hanyatlik. Ez a könyv empirikus megközelítéssel azonban azt állapítja meg, hogy ez a narratíva nem pontos, és nem fedi le a teljes valóságot. Konklúziója szerint az Egyesült Államoknak továbbra is mélyek a gyökerei, és sokkal átfogóbb hatalommal rendelkezik a délkelet-ázsiai régióban, mint Kína, ugyanakkor kétségtelen tényként elismeri azt is, hogy az amerikai befolyás csökkenőben van, és ennek az lehet a vége David Shambaugh szerint, hogy Kína maga alá gyűrheti Délkelet-Ázsiát, ha az Egyesült Államok nem fordít rá kellő figyelmet.